

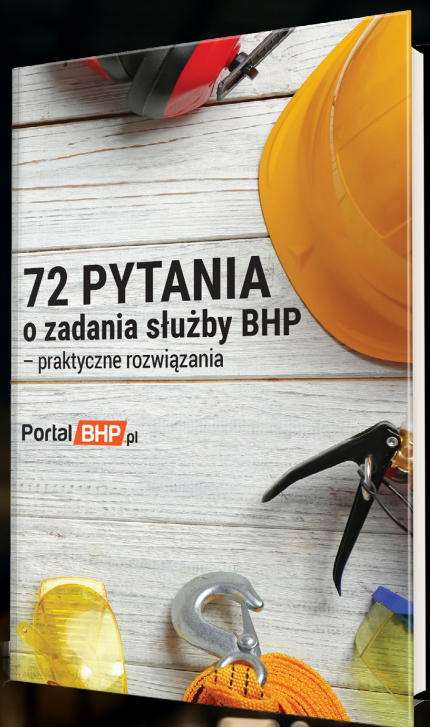

Ocena ryzyka zawodowego w pigułce

Portal **BHP**.pl

Biblioteczka BHP – Twoje centrum wiedzy o bezpieczeństwie!

Zadbaj o bezpieczeństwo pracy z profesjonalnymi publikacjami dla specjalistów BHP!
Praktyczne analizy, eksperckie porady i najnowsze przepisy – wszystko w jednym miejscu.
Sięgnij po sprawdzone źródła i podnieść standardy bezpieczeństwa!

Sprawdź już dziś!

Portal **BHP** .pl

Ocena ryzyka zawodowego w pigułce

Copyright © by Wiedza i Praktyka sp. z o.o.

Warszawa 2025

Autorzy: Józef M. Boguszewski, Mariusz Foremniak, Aneta Mościcka, Jan M. Pióro,
Przemysław Ł. Siemiątkowski, Robert Widzisz, Jerzy Wroński, Lesław Zieliński, Tomasz Zwolak

Redakcja: Anna Jagodzińska
Redakcja merytoryczna: Bartosz Łukasiak
Menedżer produktu: Agnieszka Słowińska
Koordynator projektów wydawniczych: Anna Jagodzińska
Zastępca dyrektora: Head of B2B Market: Szymon Danowski

Zdjęcie na okładce: Freepick
Korekta: Zespól
Koordynator produkcji: Mariusz Jezierski
Projekt graficzny okładki: Agnieszka Makowska
Skład i łamanie: Agnieszka Makowska

ISBN: 978-83-8409-302-3
Numer produktu: UOH86

© Copyright by Wiedza i Praktyka sp. z o.o.
Warszawa 2025
WYDANIE I

Wiedza i Praktyka sp. z o.o.
ul. Łotewska 9a, 03-918 Warszawa,
tel. 22 518 29 29, faks 22 617 60 10
e-mail: cok@wip.pl
NIP: 526-19-92-256
Numer KRS: 0000098264 – Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy, XIII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego
Wysokość kapitału zakładowego: 200.000 zł

Druk: KRM Druk sp. z o.o

Publikacja „Ocena ryzyka zawodowego w pigułce” chroniona jest prawem autorskim. Przedruk i sprzedaż tych materiałów bez zgody wydawcy są zabronione. Zakaz nie dotyczy cytowania publikacji z powołaniem się na źródło. Publikacja „Ocena ryzyka zawodowego w pigułce” została przygotowana z zachowaniem najwyższej staranności i wykorzystaniem wysokich kwalifikacji, wiedzy i doświadczenia autorów i konsultantów. Zaproponowane w publikacji „Ocena ryzyka zawodowego w pigułce” wskazówki, porady i interpretacje nie mają charakteru porady prawnej i dotyczą sytuacji typowych. Ewentualne zastosowanie się do nich powinno być skonsultowane z wykwalifikowanym specjalistą lub ekspertem, w celu uwzględnienia indywidualnych okoliczności związanych z daną sprawą, w związku z czym zastosowanie lub wykorzystanie w jakikolwiek sposób informacji zawartych w tych materiałach następuje na własne ryzyko i odpowiedzialność osoby tego dokonującej. Publikowane rozwiązania nie mogą być traktowane jako oficjalne stanowiska organów i urzędów państwowych.

Spis treści

Wstęp	4
Zasady i metody oceny ryzyka zawodowego	5
Identyfikacja zagrożeń i ocena ryzyka zawodowego na stanowiskach pracy	40
Profilaktyka ryzyka zawodowego	76
Dokumentowanie oceny ryzyka zawodowego	90
Lista kontrolna procedury oceny ryzyka zawodowego	104
Podstawa prawna	110

Wstęp

Drogi Czytelniku,

Oddajemy w Twoje ręce publikację, która powstała z myślą o wszystkich, którzy na co dzień mierzą się z wyzwaniem zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. „Ocena ryzyka zawodowego w pigułce” nie jest kolejnym suchym opracowaniem prawnym, lecz praktycznym przewodnikiem, który w prosty i klarowny sposób tłumaczy, czym jest ocena ryzyka.

Połączyliśmy obowiązujące przepisy z praktyką zakładową i przedstawiliśmy temat oceny ryzyka w sposób przystępny zarówno dla specjalistów BHP, jak i dla pracodawców, menedżerów oraz pracowników, którzy chcą świadomie uczestniczyć w budowaniu bezpiecznego środowiska pracy. Dzięki przejrzystym wyjaśnieniom, przykładom i wskazówkom ta publikacja może stać się codziennym narzędziem w pracy osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo.

Wierzymy, że ta książka pomoże Ci nie tylko spełnić wymogi prawa, ale przede wszystkim lepiej zrozumieć znaczenie oceny ryzyka zawodowego – jako fundamentu kultury bezpieczeństwa w każdej firmie.

Życzymy miłej lektury
Redakcja

Zasady i metody oceny ryzyka zawodowego

Zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy powinno być jednym z ważniejszych celów każdej firmy – niezależnie od jej wielkości – z 3 powodów, mianowicie:

- 1) narastania sprzeciwu społecznego przeciwko hekatombie ludzkiej w pracy (wg Międzynarodowej Organizacji Pracy corocznie na świecie ginie około 180 tys. ludzi, a ponad 100 mln odnosi obrażenia w wypadkach przy pracy),
- 2) wymagania przez społeczeństwo zagwarantowania ze strony państwa i pracodawców bezpieczeństwa w środowisku pracy i środowisku naturalnym,
- 3) przekonania, że bezpieczeństwo to czysty zysk (likwidacja i ograniczenie zbędnych strat).

Niezbędne jest więc monitorowanie i kontrolowanie środowiska pracy polegające na obserwowaniu warunków pracy, zachowań pracowników, a także śledzeniu wyników działań podejmowanych w celu poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy. Obejmuje ono przede wszystkim:

- analizę przyczyn wypadków przy pracy i chorób zawodowych,
- identyfikację zagrożeń,
- ocenę ryzyka zawodowego.

Uwaga

Kluczowym elementem umożliwiającym stworzenie sprawnie funkcjonującego systemu zarządzania bhp w firmie jest ocena ryzyka zawodowego, poprzedzona rzetelną i wykonaną profesjonalnie identyfikacją zagrożeń. Pozwala ona na opracowanie (np. w postaci instrukcji, zarządzeń) wytycznych dotyczących monitorowania bezpieczeństwa i higieny pracy.

Polityka, w której pracodawca (najwyższe kierownictwo) określa swoją strategię w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i higieny pracy, jest tworzona i formułowana głównie na podstawie wniosków wynikających z oceny ryzyka.

Zasady przeprowadzenia oceny ryzyka zawodowego

Podstawowe zasady przeprowadzenia oceny ryzyka zawodowego znajdują się w Polskiej Normie PN-N-18002:2011 Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy – Ogólne wytyczne do oceny ryzyka zawodowego. Nie jest to norma do obowiązkowego stosowania, ale stanowi przykład właściwego podejścia do oceny ryzyka zawodowego.

Przepisy i zasady dotyczące oceny ryzyka zawodowego w równym stopniu dotyczą wszystkich pracodawców – bez względu na wielkość i złożoność organizacji czy prowadzoną działalność. Jednak w praktyce, w warunkach rzeczywistych, mogą wystąpić duże różnice między poszczególnymi firmami, z powodu różnicy w specyfice zagrożeń, a także braku specjalistów potrafiących zidentyfikować i ocenić zagrożenia.

Definicje

Znajomość i zrozumienie poniższych pojęć jest podstawą oceny ryzyka zawodowego w firmie. Każdy specjalista ds. bhp powinien je znać, ponieważ bezpośrednio – w mniejszym lub większym stopniu – dotyczą jego codziennej, ciężkiej pracy.

Opracowane definicje (zgodnie z Polską Normą PN-N-18001:2004 Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy – Wymagania) ułożone są w porządku alfabetycznym. Niektóre z nich składają się z różnych pojęć, które również zostały wyjaśnione.

Bezpieczeństwo i higiena pracy

Bezpieczeństwo i higiena pracy to stan warunków oraz organizacji pracy i zachowań pracowników zapewniający wymagany poziom ochrony ich zdrowia oraz życia przed zagrożeniami występującymi w środowisku pracy.

Działanie korygujące

Działanie korygujące to działanie w celu wyeliminowania przyczyny lub przyczyn wykrytej niezgodności lub innej wykrytej niepożądanego sytuacji.

Działanie zapobiegawcze

Działanie zapobiegawcze to działanie w celu wyeliminowania przyczyny lub przyczyn potencjalnej niezgodności albo innej potencjalnej niepożądanego sytuacji.

UWAGA

Działanie zapobiegawcze podejmowane jest w celu zapobieżenia wystąpieniu potencjalnej niezgodności lub innej potencjalnej sytuacji niepożądanego. Natomiast działanie korygujące podejmowane jest w celu zapobieżenia ponownemu wystąpieniu wykrytej niezgodności lub innej wykrytej niepożądanego sytuacji.

Identyfikacja zagrożenia

Identyfikacja zagrożenia to proces rozpoznawania, czy zagrożenie istnieje, i określenia jego charakterystyki.

Niezgodność

Niezgodność to po prostu niespełnienie określonego wymagania.

Ocena ryzyka zawodowego

Ocena ryzyka zawodowego to proces analizowania ryzyka zawodowego i wyznaczenie jego dopuszczalności.

Ryzyko zawodowe

Ryzyko zawodowe to prawdopodobieństwo wystąpienia niepożądanych zdarzeń związanych z wykonywaną pracą, powodujących straty. W szczególności chodzi tu o wystąpienie u pracowników niekorzystnych skutków zdrowotnych w wyniku zagrożeń zawodowych środowiska pracy lub sposobu jej wykonywania. Ryzyko zawodowe definiowane jest również jako „kombinacja prawdopodobieństwa wystąpienia zdarzenia zagrażającego oraz ciężkości urazu lub pogorszenia stanu zdrowia pracowników powodowanego tym zdarzeniem” (wg wytycznych MOP zawartych w dokumencie Guidelines on occupational safety and health management systems, ILO-OSH 2001).

Stanowisko pracy

Stanowisko pracy to przestrzeń pracy z wyposażeniem w środki i przedmioty pracy, w której pracownik lub zespół pracowników wykonuje pracę.

Wymaganie

Wymaganie to potrzeba lub oczekiwanie, które zostało ustalone, przyjęte zwyczajowo lub jest obowiązkowe. Przyjęte zwyczajowo oznacza, że istnieje zwyczaj lub powszechna praktyka organizacji, jej klientów i innych zainteresowanych stron, iż dana potrzeba lub oczekiwanie jest przyjęte. Można zastosować kwalifikator do wskazania specyficznego rodzaju wymagania (np. wymaganie dotyczące wyrobu, zarządzania jakością, klienta). Wymaganie wyspecyfikowane jest jednym z wymagań ustalonych (np. w określonym dokumencie). Wymagania mogą być stawiane przez różne zainteresowane strony.

Zagrożenie

Zagrożenie to stan środowiska pracy mogący spowodować wypadek lub chorobę.

Przykład 1

Zagrożenie to na przykład praca:

- na wysokości,
- w wykopach,
- przy maszynach w ruchu,
- przy urządzeniach elektrycznych pod napięciem.
- w kontakcie z niebezpiecznymi czynnikami chemicznymi.

Zagrożenie znaczące

Zagrożenie znaczące to takie, które może spowodować poważne i nieodwracalne uszkodzenie zdrowia lub śmierć, występujące w szczególności podczas wykonywania prac szczególnie niebezpiecznych bądź w sytuacjach poważnych awarii.

Zdarzenie potencjalnie wypadkowe

Zdarzenie potencjalnie wypadkowe to niebezpieczne zdarzenie związane z wykonywaną pracą, podczas którego nie dochodzi do urazów lub pogorszenia stanu zdrowia.

Przykład 2

- Podczas szlifowania przedmiotu nastąpiło pęknięcie tarczy szlifierskiej, jednak jej odłamki nikogo nie zraniły dzięki szczęśliwemu zbiegowi okoliczności – pracownik nie znajdował się na linii lotu odłamków.
- Spadły deski pomostu rusztowania, ale nikt nie doznał urazu dzięki szczęśliwemu zbiegowi okoliczności – w pobliżu rusztowania nie było żadnej osoby.

Każde z powyższych zdarzeń potencjalnie wypadkowych powinno być przeanalizowane w taki sposób, jak wypadek przy pracy, aby wykryć przyczyny jego zaistnienia i w przyszłości wyeliminować, czyli ograniczyć ryzyko wypadku.

Cel oceny ryzyka zawodowego

Celem oceny ryzyka zawodowego jest umożliwienie pracodawcy podjęcia odpowiednich kroków zapewniających bezpieczeństwo i higienę pracy pracownikom.

Zawsze należy dążyć do ograniczenia ryzyka do poziomu najniższego, jaki można osiągnąć w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony. Ocena ryzyka zawodowego polega na przewidywaniu, jakie szkody (np. urazy, schorzenia) i jak często mogą spotkać pracownika zatrudnionego na danym stanowisku pracy oraz zaplanowaniu, co trzeba zrobić, aby ich uniknąć.

Poniżej przedstawione zostały kluczowe zasady oceny ryzyka zawodowego. Oto one:

- 1) pracodawca powinien zapewnić udział wszystkich zatrudnionych w danym miejscu pracy pracowników (lub ich przedstawicieli) kierowników w ocenie ryzyka zawodowego oraz przeprowadzić z nimi konsultacje na temat wszystkich działań mających związek z oceną ryzyka w zakresie bhp (art. 237^{11a} § 1 pkt 1–5 kp);
- 2) oceniając ryzyko zawodowe, należy zachować następujący porządek postępowania:
 - opisać stanowisko pracy,
 - zidentyfikować zagrożenia,
 - ustalić, kto może być narażony na dane zagrożenie,
 - określić możliwe skutki zdrowotne od poszczególnych zagrożeń,
 - oszacować poziom ryzyka zawodowego (wg przyjętej metody),

- ocenić dopuszczalność ryzyka zawodowego,
 - rozważyć, czy ryzyko zawodowe można wyeliminować, a jeżeli jest to niemożliwe, to jakie środki jego ograniczenia i kontroli należy zastosować,
 - ustalić priorytety zaproponowanych działań;
- 3) należy uprzednio zdecydować, jaką metodą będzie oceniane ryzyko i jakiego obszaru działalności firmy ocena będzie dotyczyć, upewniając się, że obejmie:
- całe stanowiska pracy,
 - wszystkie wykonywane rodzaje robót i czynności, łącznie z wykonywanymi poza normatywnym czasem pracy i poza stanowiskiem pracy,
 - wszystkie zagrożenia.
- 4) jeżeli pracodawca jest jednym z wielu działających w tym samym miejscu, ocenę ryzyka zawodowego należy prowadzić w porozumieniu z koordynatorem ds. bhp i uwzględnić wzajemny wpływ prac wykonywanych przez uczestników procesu pracy na ich bezpieczeństwo i higienę pracy.

Obowiązki pracodawcy i rola służby bhp

Obowiązki pracodawcy

Każdy pracodawca ma obowiązek:

- oceny i dokumentowania ryzyka zawodowego związanego z wykonywaną pracą,
- stosowania niezbędnych środków profilaktycznych zmniejszających ryzyko zawodowe,
- informowania pracowników o ryzyku zawodowym, które wiąże się z wykonywaną pracą, i o zasadach ochrony przed zagrożeniami (art. 226 pkt 1 i 2 kp).

Pracodawca:

- realizuje obowiązek zapewnienia pracownikom bezpieczeństwa i higieny pracy, w szczególności przez zapobieganie zagrożeniom związanym z wykonywaną pracą, właściwą organizację pracy, stosowanie koniecznych środków profilaktycznych oraz informowanie, jak również szkolenie pracowników, na podstawie ogólnych zasad dotyczących zapobiegania wypadkom i chorobom

związanym z pracą, przede wszystkim przez m.in. przeprowadzanie oceny ryzyka związanego z zagrożeniami, które nie mogą być wykluczone,

- ocenia ryzyko zawodowe występujące przy wykonywanych pracach, w szczególności przy doborze wyposażenia stanowisk i miejsc pracy, stosowanych substancji oraz preparatów chemicznych, biologicznych, rakotwórczych lub mutagennych, a także zmianie organizacji pracy,
- podczas oceny ryzyka zawodowego uwzględnia wszystkie czynniki środowiska pracy występujące przy wykonywanych pracach i sposoby ich wykonywania,
- prowadzi dokumentację oceny ryzyka zawodowego i zastosowanych niezbędnych środków profilaktycznych.

UWAGA

Dokument potwierdzający dokonanie oceny ryzyka zawodowego powinien uwzględniać w szczególności:

- opis ocenianego stanowiska pracy, w tym wyszczególnienie:
 - stosowanych maszyn, narzędzi i materiałów,
 - wykonywanych zadań,
 - występujących na stanowisku pracy niebezpiecznych, szkodliwych i uciążliwych czynników środowiska pracy,
 - stosowanych środków ochrony zbiorowej i indywidualnej,
 - osób pracujących na tym stanowisku pracy;
- wyniki przeprowadzonej oceny ryzyka zawodowego dla każdego z czynników środowiska pracy i niezbędne środki profilaktyczne zmniejszające ryzyko;
- datę przeprowadzonej oceny ryzyka zawodowego i osoby jej dokonujące.

Natomiast stosowane w następstwie oceny ryzyka zawodowego środki profilaktyczne, metody i organizacja pracy powinny:

- zapewniać zwiększenie poziomu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników,
- być zintegrowane z działalnością prowadzoną przez pracodawcę na wszystkich poziomach struktury organizacyjnej firmy.

Kiedy przeprowadzać ocenę ryzyka zawodowego

Zapis § 42 rozporządzenia ministra pracy i polityki socjalnej z 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (tekst jedn.: Dz.U. z 2003 r. nr 169, poz. 1650 ze zm.) wymaga, aby zmiany w procesie technologicznym, konstrukcyjne urządzeń technicznych oraz w sposobie użytkowania pomieszczeń były

poprzedzone oceną pod względem bezpieczeństwa i higieny pracy, w trybie ustalonym przez pracodawcę. Co należy rozumieć jako każdorazowe dokonywanie oceny ryzyka zawodowego albo weryfikowanie, uaktualnianie oceny już dokonanej.

Ocenę ryzyka zawodowego należy wykonywać zawsze, gdy:

- 1) utworzono nowe stanowisko pracy,

Przykład 3

Firma zajmująca się produkcją urządzeń mechanicznych dotychczas zlecała na zewnątrz prace tokarskie na długich i o dużej masie wałkach. Powodem tych zleceń był brak tokarki o wymaganych parametrach skrawania. W ramach reorganizacji zakładu pracy zakupiono odpowiednią tokarkę i urządzenie dźwignicowe służące do zamocowania na niej wałków. Tym samym utworzono nowe stanowisko pracy, dla którego należy przeprowadzić ocenę ryzyka zawodowego.

- 2) wprowadzono zmiany na istniejącym już stanowisku pracy,

Przykład 4

Stolarz obsługujący strugarkę wyrówniarkę podawał materiał do obróbki ręcznie. W związku z obrabianymi w dużej ilości identycznymi elementami zakupiono i zamontowano na niej urządzenie do posuwu mechanicznego. Zmieniły się warunki pracy stolarza, który teraz podaje ręcznie materiał do obróbki tylko do urządzenia posuwowego. Zmieniła się również strefa niebezpieczna. W związku z tymi zmianami, dla omawianego stanowiska pracy, trzeba przeprowadzić nową ocenę ryzyka zawodowego.

- 3) zmieniono przepisy dotyczące dopuszczalnego poziomu czynników środowiska pracy, wymagań dla bezpieczeństwa maszyn, oceny ryzyka zawodowego itp.,

Przykład 5

Na stanowisku pracy używa się rozpuszczalników. Ich stężenia nie przekraczają dopuszczalnych poziomów określonych w odpowiednich przepisach. W wyniku prowadzonych badań nad chorobami zawodowymi powodowanymi przez te rozpuszczalniki nastąpiła nowelizacja przepisów wprowadzająca nowe wartości dopuszczalnych stężeń. W związku z tym na danym stanowisku należy przeprowadzić ponowną ocenę ryzyka zawodowego.

- 4) wprowadzono zmiany związane z używaniem stosowanych w firmie środków ochrony indywidualnej,

Przykład 6

Pracownicy na stanowisku pracy przy zatępianiu szlifierkami krawędzi używali okularów ochronnych. Ponieważ zdarzały się zranienia twarzy odpryskami, okulary te zastąpiono przyłbicami. Zmiana środka ochrony indywidualnej wymaga ponownej oceny ryzyka zawodowego na tym stanowisku pracy.

- 5) na terenie zakładu pracy pracownicy z innych firm wykonują roboty zagrażające pracownikom tego zakładu,

Przykład 7

Pracodawca zlecił dokonanie remontu jednego z agregatów produkcyjnych firmie serwisowej. Prace polegające na demontażu z użyciem ciężkiego sprzętu i środków transportowych odbywają się podczas normalnej pracy na innych stanowiskach pracy w hali. Wzajemne oddziaływanie procesów pracy, z możliwością kolizji, wymaga oceny ryzyka na tych stanowiskach pracy.

- 6) przy zmianie miejsca wykonywania prac – dotyczy w szczególności firm budowlanych,
- 7) w sytuacji zatrudnienia kobiet i młodocianych lub pracowników niepełnosprawnych albo o niskich kwalifikacjach zawodowych – należy dokonać odpowiednich korekt dla tych grup zatrudnionych,
- 8) po wzroście wypadków przy pracy i/lub chorób zawodowych – świadczącym o nieskuteczności stosowanych środków profilaktycznych lub nieuwzględnieniu wagi zagrożenia.

Okresowa ocena ryzyka zawodowego

Okresową ocenę ryzyka należy wykonywać na stanowiskach pracy i dla technologii oraz procesów o dużych zagrożeniach, których skutki mogą być bardzo rozległe lub katastrofalne.